Vasile Bahnaru

LEXICUL POEZIEI LUI GRIGORE VIERU (ASPECTUL FUNCȚIONAL, STILISTIC ŞI POETIC)

0. Dacă aspectului stilistic-literar al poeziei lui Grigore Vieru i-au fost consacrate numeroase studii, inclusiv circa 15 studii monografice[1], aspectul stilistic-lingvistic al acesteia este cercetat insuficient, pentru a nu declara că nu a fost cercetat în genere. Într-adevăr, lingviştii au fost mai puțin preocupați de analiza lingvistică a poeziei lui Grigore Vieru şi această situație este determinată nu atât de lipsa de interes pentru cercetarea lingvistică a stilului poeziei poetului, cât, credem, de penuria de timp şi de existența unor probleme mai arzătoare pentru moment. Tocmai din aceste considerente în cele ce urmează ne propunem să analizăm, din punct de vedere lingvistic, limba poeziei lui Grigore Vieru, stăruind în special asupra lexicului acesteia.

0.1. Mai întâi, este necesar să constatăm că poezia lui Grigore Vieru nu are un destinatar precis, întrucât ea, din punctul de vedere al vârstei cititorului, este adresată copiilor de la 3 până la 80 de ani, cu „simțire românească". Mai mult, întreaga poezie a lui Grigore Vieru se produce în jurul identificării locului pe care îl deține românul basarabean (fie el copil, fie om în etate) în univers, în general, şi în spațiul cultural românesc, în parte. De altfel, Grigore Vieru susține că, în aceste circumstanțe, scrierea poeziei este o „muncă de ocnaş" şi consideră volumul *Taina care mă apără* „cartea vieții mele"[2], întrucât „şlefuirea cuvântului, desăvârşirea metaforei, adâncirea şi limpezirea ideii poetice nu au capăt în timp"[3], din care cauză poetul se confesează cum că a „răsărit ca poet din chemare, iar nu din emulație"[4] şi că vine în poezie „din suferință, la fel din înțelegerea că viața nu este o joacă. Deci, nici poezia nu este o zbenguială a cuvintelor"[5].

0.2. Aşa cum menționam la început, în studiul de față intenționăm să analizăm, mai ales, lexicul poeziei lui Grigore Vieru, unitățile de vocabular urmând să fie examinate din punct de vedere formal şi semantic. Prima constatare care se impune în urma analizei vocabularului acestei poezii este caracterul lui omogen, incluzând unități lexicale comune, cunoscute tuturor vorbitorilor de română. În acest context se cere să avertizăm destinatarii acestei cercetări că nu am supus analizei instrumentele gramaticale (prepozițiile şi conjuncțiile), verbele auxiliare, pronumele, interjecțiile şi onomatopeele, chiar dacă cea mai mare parte a acestora se referă la stratul lexical fundamental din limba română. Cu alte cuvinte, vorbind despre lexicul fundamental sau uzual al poeziei lui Grigore Vieru, avem în vedere stratul de cuvinte care cuprinde unitățile de vocabular al limbii scrise sau vorbite. De altfel, aşa cum confirmă opinia celor mai mulți lexicologi şi lexicografi, procedeele de care dispunem actualmente pentru identificarea vocabularului

BDD-A6689 © 2013 Academia de Ştiințe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-20 20:04:54 UTC)

fundamental sau uzual al unei limbi sunt de natură empirică, unicul criteriu viabil fiind furnizat de conştiinţa lingvistică a autorului şi de cunoştinţele lingvistice de care dispune publicul vorbitor de limbă română. Să reţinem că vocabularul uzual este inclus în întregime în dicţionare, fără a se manifesta reticenţe deosebite faţă de un cuvânt sau altul şi ca urmare vocabularul curent este tratat în modul cel mai detaliat în dicţionar. Acesta include unităţile lexicale ce intră în uzul scris sau vorbit al unui vorbitor cu nivel mediu de cultură. Termeni de acest fel sunt prezentaţi în dicţionar fără indicaţii despre cadrul lor funcţional, fără precizarea situaţiei de comunicare în care ei sunt folosiţi (limbajul familiar, popular, regional sau, dimpotrivă, limba cultă, literară), întrucât fac parte din stratul lexical cel mai uzual, care include şi toate instrumentele gramaticale (prepoziţii, conjuncţii etc.). În plus, vocabularul din fondul comun sau curent este întrebuinţat, practic, în toate stilurile limbii literare şi populare: beletristic, publicistic, familiar, colocvial etc. Mai mult, el include şi un număr considerabil de cuvinte numite tradiţional neologice. Lexicul comun asigură continuitatea limbii în timp şi spaţiu, adică în evoluţie istorică şi pe axa teritorială de răspândire a limbii române. Vocabularul comun sau curent se opune tuturor celorlalte straturi lexicale ale lexicului, diferenţiate fie din punct de vedere temporal, fie din punct de vedere spaţial, fie, în fine, din punct de vedere social. În principiu, vocabularul de bază, împreună cu sistemul gramatical şi cel fonetic, constituie „nucleul limbii, factorul ei de stabilitate şi de dezvoltare”[6].

1.0. Aşadar, lexicul uzual al poeziei lui Grigore Vieru coincide, în linii mari, cu noţiunea lexic uzual al limbii române literare[7], cea mai reprezentativă, din punct de vedere cantitativ şi calitativ, fiind clasa substantivului. Substantivele din poezia lui Grigore Vieru (în număr de 981 de unităţi) se referă la cele mai variate domenii din viaţa spirituală şi materială a omului contemporan, dominant fiind, firește, cadrul rustic al existenţei poetice. În urma unei clasificări tematice, care, de altfel, este în multe privinţe arbitrară, **substantivele** din poezia lui Grigore Vieru se referă la: a) **casă şi viaţa de familie** – *aşternut, baie, băiat, bărbat, bătrân, bătrâneţe, bolnav, bunic, cană, casă, căldare, căpătâi, căsuţă, copil, copilărie, covată, cuptor, curte, cuţit, doamnă, domn, draniţă, farfurie, fată, fecioară, fecior, femeie, fereastră, fiu, frate, frăţie, gard, gazdă, geam, gospodar, grădină, grindă, ilău, jar, jăratic, lăicer, leagăn, lumânare, lumină, maică, măicuţă, mamă, masă, mătuşă, mumă, măritiş, mire, mireasă, moş, moşie, moştenire, naştere, neam, nepot, noră, nume, nuntă, oaspete, ocol, oglindă, ogradă, orfan, ospăţ, pahar, pat, părinte, perete, pernă, plug, poartă, pod, prag, prieten, prunc, rudă, rufă, scară, scaun, seceră, sobă, soră, soaţă, soţ, soţie, străbun, strămoş, streaşină, ştergar, tată, taur, trai, uşă, vatră, văduvă*; b) **floră** – *bob, brad, buruiană, busuioc, cetină, chiparos, cicoare, coajă, copac, cracă, creangă, crenguţă, crin, curpen, dovleac, fag, floare, foaie, frag, fragă, fruct, frunză, frunziş, ghindă, ghiocel, grăunte, grâne, grâu, iarbă, iederă, laur, legumă, lemn, loază, mac, măr, mărar, măslin, mintă, mugure, neghină, nucă, otavă, pai, pară, pădure, păstaie, pătrunjel, pârg, pepene, pir, pleavă, plop, poamă, pom, porumb, prun, ram, răchită, rădăcină, rodie, salată, salcâm, salcie, sămânţă, sfeclă, spic, stejar, tei, trandafir, trestie, ţelină, ulm, urzică, vâzdoagă, vie, volbură, zarzăr*; c) **faună şi realităţi legate de faună** – *albină, aripă, armăsar, cal, căprioară, câine, cârtiţă, cioc, ciocârlie,*

BDD-A6689 © 2013 Academia de Ştiinţe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-20 20:04:54 UTC)

coadă, coamă, cocor, cocoş, copită, corn, cuc, cuib, diavol, dihanie, dulău, fagure, făptură, ființă, fiară, furnică, găină, gălbenuş, gheară, greier, hoit, ied, javră, jivină, lână, lenos, leu, lup, matcă, melc, mied, miel, miere, mierlă, mistreț, ogar, orătanie, ou, pană, pasăre, păduche, păianjen, pâlc, porc, potaie, privighetoare, pui, purcel, râmă, rândunică, rândunea, roi, stol, şarpe, şobolan, trup, țâriac, veveriță, vierme, viperă, vultur; d) **realități şi acțiuni umane** – *adevăr, adunare, aflare, ajutor, alinare, amintire, apropiere, cânt, cântare, cântăreț, cântec, colind, colindă, consimțământ, cuvânt, deşteptare, deznădejde, duşman, fapt, faptă, fel, fire, geniu, glumă, grai, horă, iubire, iubită, izbăvire, izbândă, răsuflare, răsuflet, scăldat, scris, scrum, scuipat, seamă, seamăn, semănătorist, semn, serbare, sfat, urmă, veste, vis, visare, vorbă, zâmbet, zid, zidire*; e) **părți ale corpului uman** – *braț, brâu, buză, cap, ceafă, cearcăn, chip, cot, creştet, deget, dinte, duh, față, frunte, gând, gât, geană, genunchi, gheb, glas, gleznă, gură, inimă, lacrimă, lapte, limbă, mădular, măduvă, mână, minte, mustață, obraz, ochi, os, palmă, păr, pântec, picior, piept, plămân, pleată, pleoapă, pumn, sân, sânge, sfârc, spate, spinare, suflare, suflet, şale, şold, talpă, tâmplă, trup, țeastă, umăr, unghie, ureche*; f) **natură** – *abur, aer, amiază, amurg, apă, apus, arşiță, baltă, beznă, ceață, cer, chiciură, codru, crivăț, curcubeu, curent, cutremur, deal, deşert, foc, frig, freamăt, fulger, fum, furtună, ger, gheață, grindină, izvor, îngheț, întuneric, lac, lespede, luceafăr, lucru, lume, lună, luncă, mal, mare, munte, negură, neluminã, ninsoare, nor, pământ, pâclă, peşteră, ploaie, poiană, prăpastie, promoroacă, prund, prundiş, puhoi, pulbere, pustie, pustiu, rază, răcoare, râu, rouă, rourare, scânteie, secetă, soare, stâncă, stea, stihie, strat, strop, troian, umbră, undă, val, vale, vălurare, văpaie, văzduh, vânt, vântoasă, vârtej, viață, viețuire, vifor, viforniță, vijelie, viscol, zăpadă*; g) **timp** – *an, ceas, clipă, dimineață, duminică, iarnă, noapte, primăvară, sâmbătă, seară, toamnă, trecut, vară, veac, vechime, vecie, veşnicie, viitor, vreme, zi, zor*; h) **spațiu** – *ascunziş, bârlog, capăt, câmp, câmpie, colț, crăpătură, culme, cuprins, fund, gaură, groapă, hățiş, hău, jur, loc, margine, mărginit, miez, mijloc, necuprins, nemărginire, preajmă, răsărit, sfârşit, stângă, străfund, tărâm, treaptă, trecătoare, trecere, țărm, uscat, uscăciune, vârf, verstă, zare*; i) **credințe** – *apostol, Atotziditor, biserică, candelă, colivă, Crăciun, credință, creştin, crez, cristelniță, cruce, Dumnezeu, giulgiu, icoană, înger, mănăstire, mântuire, Mântuitor, naibă, psalm, psaltire, rai, răstignire, rugăciune, scriptură, sfânt, sobor, zeu*; j) **simțuri** – *amiros, auz, gust, mireasmă, miros, miroznă, văz*; k) **substanțe** – *aramă, argint, aur, fier, humă, lut, nisip, oțel, piatră, sare, tină, țărână, var, venin, zoaie*; l) **acțiuni şi rezultate** – *arătură, ardere, asemănare, asfințire, bazar, bătaie, bătălie, beție, blestem, brazdă, căutare, cenuşă, curgere, deosebire, folos, fugă, glie, huruit, iertare, îmbrățişare, încălțare, început, înfrângere, îngenunchere, înjosire, însetat, înstrăinare, întâlnire, întâmplare, întindere, întins, întoarcere, întruchipare, întrupare, înțelept, înțeles, înviere, învrăjbire, jertfă, jertfire, joc, jucărie, legământ, legătură, lepădătură, linişte, lipsă, luptă, măcel, mers, minciună, minunăție, minune, mirişte, muşcătură, numărare, ocară, osteneală, pace, pas, pază, pândă, plâns, pocnet, port, poruncă, potop, povață, poveste, pază, pricină, priveghere, priveghi, privire, răgaz, rănit, răspuns, războinic, răzbunare, răzlețire, rând, reazem, sacrificat, sărbătoare, sărut, sprijin, strânsoare, strigăt, sumedenie, sunet, şirag, şoaptă, ştire, taină, toi, trădare, tremur, trudă, ucidere, uzor, vin, vuiet, zbor,*

BDD-A6689 © 2013 Academia de Ştiințe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-20 20:04:54 UTC)

zbucium, zumzet, zvârcolire, zvon; m) **unelte de muncă, instrumente şi arme de luptă** – *armă, ascuţiş, bâtă, bucium, car, cartuş, cercel, cheie, ciocan, ciorpac, cleşte, clopot, clopoţel, coardă, coasă, condei, corabie, cosor, coş, coroană, cui, cunună, glonte, glonţ, hăţ, inel, lacăt, lanţ, par, pistol, potcoavă, răzătoare, sabie, sac, salbă, săbioară, săgeată, schijă, scut, secure, spadă, stâlp, strună, şa, tăiş, târnăcop, tobă, tun, ţintă, vioară, zăvor, zurgălău*; n) **produse alimentare** – *azimă, cafea, carne, cartof, ceai, cireaşă, covrig, dulceaţă, grăsime, hrană, hrean, înghеţată, pască, pâine, prânz, ulei, unt, zahăr*; o) **articole vestimentare** – *basma, bocanc, broboadă, cămaşă, mânuşă, năframă, pălărie, poală, rochie, veşmânt*; p) **calităţi şi stări umane** – *bine, blândeţe, boală, bogăţie, bucurie, caznă, cerşetoare, cerşetor, chin, cinste, cioban, ciudă, cruzime, cuget, curat, desime, dispreţ, dor, dorinţă, dormit, dragoste, doină, dreaptă, dreptate, durere, fericire, foame, foamete, frică, frumuseţe, graţie, grijă, hulă, jale, josnicie, lăcomie, milă, moarte, mormânt, mort, nădăjduire, nădejde, năduf, necaz, necurăţie, necuviinţă, nehodină, nemurire, nerozie, neruşinare, nesomn, noroc, om, omenie, omenire, patimă, păcat, pitic, pizmă, pocăinţă, prost, prostie, putere, putinţă, răbdare, rău, ruşine, roşu, sălbatic, sălbăticiune, sete, siguranţă, singurătate, slavă, slobodă, soartă, somn, spân, spânzurat, sprinteneală, stare, sudoare, suferinţă, tăcere, tângă, teamă, tihnă, tinereţe, tristeţe, ţâfnă, uimire, umilinţă, umilire, ură, urât, urâţenie, vină, vitejie, voie, voinic, vrajă, vrajbă, vrere*; r) **realităţi sociale** – *ban, cale, carte, cărare, cătuşă, cimitir, ciob, comoară, concetăţean, dată, datină, drum, graniţă, grănicer, hoardă, hotar, iarmaroc, jecmănitor, judecător, lege, martor, moară, năvălitor, oaste, ocnaş, ocnă, oraş, orăşancă, ordine, ostaş, oştire, patrie, placat, popor, preţ, război, român, românime, sat, soldat, steag, stradă, şcoală, tarabă, târg, temniţă, tătar, Tricolor, trupă, Ţară, ţintirim, vrăjmaş*; s) **obiecte variate** – *bucată, bulgăr, bumbac, bun, butuc, căcăţel, căpiţă, ceară, cordică, dâră, fărâmă, fântână, fir, glod, grămăjoară, jumătate, mărgea, mătase, minge, nai, noian, ochean, parte, pată, pânză, petic, ramă, rană, sârmă, sicriu, tarabă, turmă, ţandără, ţeapă, ţeavă, vargă, verigă*; ş) **construcţii, încăperi** – *cetate, chilie, construcţie, coteţ, cuşcă, punte, ruină*; t) **ocupaţii umane** – *cosaş, crai, crăiasă, dascăl, împărat, plugar, preot, rege, rob, slujitor, stăpân, stră, strajnic, tâlhar, ţăran, ţintaş, voievod*; ţ) **creaţii ale imaginaţiei** – *drac, zmău, zmeu*.

1.1. În poezia lui Grigore Vieru am atestat 543 de **verbe** din cele mai variate domenii de activitate: *a aburi, a (se) acoperi, a adăuga, a adânci, a admira, a adormi, a (se) aduce, a adulmeca, a (se) aduna, a (se) afla, a (se) agăţa, a ajunge, a (se) alătura, a albi, a alcătui, a alege, a alerga, a (se) alipi, a aluneca, a (se) alunga, a (se) amesteca, a ameţi, a aminti, a amirosi, a aparţine, a apăra, a apărea, a apăsa, a (se) apleca, a aprinde, a (se) apropia, a apuca, a ara, a (se) arăta, a arde, a (se) arunca, a asculta, a se ascunde, a ascuţi, a (se) asemăna, a asfinţi, a (se) aşeza, a aştepta, a (se) aşterne, a atârna, a atinge, a auri, a (se) auzi, a avea, a azvârli, a bate, a bea, a biciui, a binecuvânta, a birui, a blestema, a bocăni, a bubui, a (se) bucura, a cădea, a călări, a călca, a căsca, a se căţăra, a căuta, a cânta, a cârmui, a cârpi, a câştiga, a cere, a cerne, a (se) chema, a chinui, a cinsti, a ciopli, a citi, a clădi, a se clătina, a coase, a coborî, a colinda, a constrânge, a conteni, a cosi, a se crăci, a crâcni, a (se) crede, a creşte, a croncăni,*

BDD-A6689 © 2013 Academia de Ştiinţe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-20 20:04:54 UTC)

a (se) cuibări, a se culca, a cumpăra, a cunoaşte, a (se) cuprinde, a curăța, a curge, a curma, a cuteza, a (se) cutremura, a se cuveni, a da, a dăinui, a dănțui, a (se) dărâma, a dărui, a (se) deosebi, a (se) depărta, a deprinde, a (se) deschide, a descoperi, a descuia, a (se) desface, a (se) desfăşura, a deshăma, a (se) despărți, a despleti, a (se) desprinde, a (se) destrăma, a (se) dezgheța, a (se) dezlipi, a (se) dezmetici, a dispărea, a dibui, a dobândi, a domni, a dori, a dormi, a (se) duce, a dudui, a durea, a face, a făgădui, a se fărâmița, a făta, a fi, a ființa, a flutura, a frânge, a fugi, a fura, a găsi, a găti, a (se) gândi, a gâtui, a geme, a glăsui, a goni, a (se) grăbi, a greşi, a se gudura, a gusta, a hăcui, a (se) hrăni, a hurui, a ierta, a ieşi, a intra, a (se) iscăli, a ispiti, a (se) iubi, a (se) ivi, a izbi, a izbucni, a izgoni, a izvorî, a îmbătrâni, a îmbrăca, a îmbrățişa, a împărți, a împinge, a împleti, a împodobi, a (se) împrăştia, a (se) împrospăta, a împuşca, a înălbi, a (se) înălța, a (se) încălzi, a încăpea, a încărunți, a încătuşa, a începe, a înceta, a închide, a (se) închina, a încolăci, a încolți, a încovoia, a încuia, a (se) încuraja, a (se) încurca, a (se) îndepărta, a îndrăgi, a îndrăzni, a îndrepta, a îndulci, a (se) îndura, a se îneca, a înfăşura, a înfige, a (se) înfiora, a înflori, a (se) înfrăți, a (se) înfrunta, a înfrunzi, a îngădui, a îngenunchea, a (se) înghesui, a înghețа, a înghiți, a îngropa, a înhăma, a înjura, a înlănțui, a (se) înmulți, a înnebuni, a (se) înnoda, a (se) înnoi, a înota, a înscrie, a însoți, a înspăimânta, a înstrăina, a înşira, a întări, a (se) întâlni, a se întâmpla, a întârzia, a (se) întinde, a (se) întipări, a (se) întoarce, a (se) întreba, a întrerupe, a (se) întrupa, a (se) întuneca, a înțelege, a învăța, a (se) înveli, a înverzi, a înveseli, a învia, a învinge, a se învoi, a învrednici, a jigni, a (se) jilăvi, a (se) juca, a judeca, a jura, a lăcrima, a (se) lăsa, a lătra, a (se) lăuda, a lega, a (se) legăna, a (se) linişti, a lipsi, a (se) lovi, a lua, a luci, a (se) lumina, a luneca, a (se) lungi, a lupta, a se măcelări, a măcina, a mări, a mărşălui, a măsura, a mâna, a mânca, a mângâia, a mâzgâli, a merge, a merita, a minți, a (se) minuna, a se mira, a mirosi, a mirui, a (se) mişca, a moțăi, a mulțumi, a munci, a muri, a muşca, a (se) muta, a muți, a (se) naşte, a se nărui, a năvăli, a necheza, a se negri, a (se) nelinişti, a nimici, a ninge, a număra, a (se) numi, a nunti, a (se) obişnui, a obloji, a ochi, a ocoli, a (se) odihni, a (se) oglindi, a omorî, a (se) opri, a osteni, a otrăvi, a se oua, a paşte, a păcăli, a pălmui, a părăsi, a părea, a păstra, a păşi, a (se) păzi, a pândi, a pângări, a pârî, a pedepsi, a (se) perinda, a petrece, a pica, a picura, a pieptăna, a (se) pierde, a pieri, a pironi, a plânge, a (se) pleca, a plesni, a se plodi, a ploua, a pluti, a (se) pomeni, a (se) potoli, a potopi, a povesti, a se prăbuşi, a prăda, a (se) prăznui, a preamări, a (se) preface, a (se) pregăti, a (se) prelinge, a presăra, a preschimba, a presura, a pretinde, a primi, a (se) prinde, a privi, a pune, a purta, a se pustii, a putea, a rade, a răbda, a se răci, a răcori, a rămâne, a răni, a răpi, a se rări, a răsări, a răstigni, a rătăci, a răzbate, a răzui, a se răzvrăti, a râde, a râvni, a reaprinde, a reda, a (se) regăsi, a reînflori, a reteza, a (se) retrage, a (se) revărsa, a reveni, a rezema, a (se) ridica, a (se) roade, a roi, a rosti, a roti, a se ruga, a rugini, a rumega, a rupe, a (se) ruşina, a sări, a săruta, a sătura, a săvârşi, a sângera, a scălda, a scăpa, a scăpăra, a scânteia, a scârbi, a schimba, a scoate, a scormoni, a scrie, a scrijela, a (se) scufunda, a scuipa, a (se) scutura, a seca, a semăna, a sfărâma, a se sfărma, a sfârâi, a (se) sfătui, a sfârşi, a (se) sfii, a sfinți, a sforăi, a sili, a (se) simți, a (se) smulge, a sorbi, a sosi, a (se) sparge, a spăla, a (se) spânzura, a speria, a spune,

BDD-A6689 © 2013 Academia de Ştiințe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-20 20:04:54 UTC)

a spurca, a sta, a sticli, a (se) stinge, a străluci, a străpunge, a (se) strâmba, a strânge, a strica, a striga, a strivi, a (se) stropi, a suferi, a sufla, a suge, a sui, a suna, a se supăra, a surâde, a şchiopăta, a şerpui, a şfichiui, a şiroi, a şopti, a (se) şterge, a şti, a tăcea, a tăia, a (se) tăinui, a (se) târgui, a (se) teme, a (se) ticăloşi, a (se) tolăni, a (se) topi, a trage, a trăda, a trăi, a trebui, a trece, a tremura, a tresălta, a tresări, a se trezi, a trimite, a tropăi, a trudi, a tulbura, a tuna, a ţârâi, a ţese, a ţine, a ţipa, a ţistui, a ucide, a uita, a se uita, a umbla, a (se) umfla, a (se) umple, a undui, a (se) uni, a (se) urca, a urî, a urmări, a (se) usca, a (se) vărsa, a vâna, a se vârî, a (se) vedea, a veghea, a veni, a vesti, a vieţui, a vinde, a visa, a voi, a vorbi, a (se) visa, a vorbi, a vrea, a zace, a zăpăci, a se zbate, a zbucni, a zbura, a zburătăci, a zburda, a zice, a zidi, a zmulge, a zugrăvi, a zurui.

1.2. De asemenea, am atestat 455 de **adjective** acoperind o gamă vastă de calităţi: *aburit, aciuat, adânc, adâncit, adevărat, adormitor, afund, alb, albastru, albăstriu, albăstrui, albit, alburiu, alergător, amar, amuţit, aplecat, apropiat, argintiu, aromitor, ars, aruncat, arzător, ascuţit, asfinţit, asurzitor, aşternut, aurit, auriu, aşa, bălai, bătrân, biblic, biet, binemirositor, biruitor, bisericesc, blând, bogat, bouresc, bucuros, cald, cărunt, căzut, cenuşiu, ceresc, cernit, chemat, chinuit, chinuitor, ciudat, clătinat, coborât, cocoţat, colorat, comercial, considerat, copt, creştin, crud, cucernic, cuminte, cumplit, cunoscut, curat, cutezător, cutremurat, cuvios, dalb, dat, degerat, depărtat, des, deschis, desculţ, desfrunzit, despicat, desprins, destul, dezbătut, dezlănţuit, dezvelit, diavolesc, diferit, disperat, doborât, domnesc, doritor, drag, drept, duios, dulce, dureros, durut, evadat, falnic, feciorelnic, fericit, fierbinte, fioros, firesc, frământat, frăţesc, fremătător, fricos, frumos, fudul, fumuriu, furişat, galben, galeş, gata, gălbior, gălbui, găzduit, ghimpat, gol, golaş, grabnic, grăbit, grăniceresc, greşit, greu, greţos, groaznic, grozav, harnic, hăituit, hămesit, hârtop, hrănit, hulpav, isteţ, iubit, iubitor, izgonit, îmbrăcat, împărătesc, împărţit, împietrit, împrăştiat, împreunat, împrospătat, înalt, înăbuşit, închis, înclinat, înconjurat, încordat, încovoiat, încrâncenat, încredinţat, încremenit, îndepărtat, îndoielnic, îndrăgostit, îndurerat, înnemuit, înfierbântat, înfipt, înflorit, înfloritor, înfometat, înfricoşat, înfrigurat, îngălbenit, îngâmfat, îngândurat, îngenuncheat, îngheţat, îngrijit, înjunghiat, înlăcrimat, înnebunit, înnodat, înnoit, înrourat, însângerat, înseninat, însetat, înstelat, înşirat, întors, întreg, întunecat, înverzit, învietor, învingător, înzăpezit, jefuitor, jilav, kirilic, latinesc, lăsat, legat, legănat, lesne, limpede, limpezit, lin, liniştit, lipit, luminător, luminos, lunecos, lung, mare, măiastră, mănos, măreţ, mărunt, mâncat, mândru, mereu, mic, mincinos, minunat, mirat, miresmat, misterios, moale, moştenit, muiat, muncit, murdar, mustos, mut, năprasnic, năruitor, născut, năzdrăvan, neatins, neauzit, nebun, nebunatic, necântat, neclintit, necorupt, nedrept, nedumerit, negrăbit, negru, neîmplinit, neînconjurat, neîndoielnic, neînfricat, neînsufleţit, neînvăţat, nelătrat, nemărginit, nemuritor, nenumărat, nenumit, neobişnuit, nepătruns, nepieritor, neputincios, nesfârşit, nestăpânit, neştiutor, nevăzător, nevăzut, nevoiaş, nezgomotos, nisipos, nou, obişnuit, ocrotit, ocupat, odihnitor, ofticos, oglindit, orb, oştenit, otrăvitor, păduratic, păgân, pământesc, părăsit, părintesc, păzitor, pârjolitor, pângărit, pictat, picurat, pierdut, pitit, plâns, plecat, plin, porcos, poreclit, potopitor, potricălit, prădalnic, prăsit, prăvălit, preacucernic, preacuvios, preafericit, preaiubit, preasfânt, preasfinţit, prelung, presurat, prezicător, pripit, proaspăt, propriu,*

BDD-A6689 © 2013 Academia de Ştiinţe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-20 20:04:54 UTC)

puternic, putred, putregăit, răcoros, rămas, rănit, rărit, răsăritean, răsfrânt, răstignit, rătăcit, rău, războinic, râvnit, rece, risipit, rodnic, românesc, ros, roş, roşcat, rotund, rourat, rumenit, rupt, ruşinos, salutat, sălbatic, săpat, sărac, sărat, sărman, sângeros, scăzut, scârbit, sclipitor, sculat, scump, scurt, scurtat, scuturat, sec, senin, sfânt, singuratic, slab, slugarnic, sluțit, smolit, somnoros, spart, spălat, speriat, spintecat, spulberat, spurcat, statornic, sticlos, stăpânitor, străbun, străfulgerat, străin, străjuit, strălimpede, strălucitor, străvechi, strâmb, strâmbat, strâns, subțiratic, subțire, suferind, supărat, surpat, şerpuitor, şoiman, şuierător, tainic, tăcut, tăiat, tăios, tămăduitor, tămâios, tânăr, tânguitor, târziu, teafăr, tihnit, topit, trădător, treaz, trecător, tremurător, tremurând, trezit, trist, trudit, tulbur, tulburat, turcit, ud, uitat, uluit, umed, umil, umilit, unic, unit, uriaş, uscat, uşor, uşurat, uzat, văduv, vălurat, văratic, văruit, vârstnic, vechi, vecin, venit, verde, veşnic, veşted, viclean, viermănos, vinovat, visat, visător, văzut, viscolit, viteaz, viu, volburat, vuitor, zadarnic, zăgăzuit, zdrențuit.

1.3. În fine, **adverbul** este reprezentat de 105 unități lexicale: *abia, acasă, acolo, acum, adânc, ades, adineauri, afară, aici, aidoma, alături, amețitor, apoi, aproape, ascuțit, astfel, astăzi, atunci, bine, bunăoară, când, cândva, chiar, chiorâş, creştineşte, crunt, cucernic, curând, definitiv, degeaba, degrabă, demult, deodată, departe, deseori, dimineața, dinainte, dincolo, dincotro, doar, drept, duios, durut, frățeşte, frânt, frumos, fuga, furiş, ghem, iarăşi, împreună, înapoi, încă, încet, încotro, îndărăt, îndeajuns, îndelung, înduioşat, înfiorat, înfrigurat, înot, întocmai, întotdeauna, întruna, jos, lacom, leneş, lesne, liber, măcar, mâine, mereu, mieros, năvalnic, necontenit, necunten, negreşit, neîncetat, nespus, nicicând, niciodată, numai, oare, oblăduitor, odată, omeneşte, oricând, oriunde, părinteşte, pretutindeni, ruseşte, singuratic, strâns, sus, totuşi, țanțoş, unde, undeva, uneori, urât, uşor, veşnic, vreodată, vultureşte, zilnic*.

2.0. Este necesar să reținem că vocabularul din fondul comun sau uzual este utilizat, practic, în toate stilurile limbii literare: beletristic, publicistic, familiar, colocvial etc. Aşa cum am constatat mai sus, lexicul comun asigură continuitatea limbii în timp şi spațiu, adică în evoluție istorică şi pe axa teritorială de răspândire a limbii române. În acelaşi timp, acest fond lexical se opune tuturor celorlalte straturi lexicale ale vocabularului, diferențiate fie din punct de vedere temporal, fie din punct de vedere spațial, fie, în fine, din punct de vedere social sau profesional.

2.1. Aşadar, prin analogie cu lexicul în genere, vocabularul poeziei lui Grigore Vieru se evidențiază şi sub aspectul diferențierii temporale, incluzând un strat lexical arhaic şi un alt strat lexical numit neologic. *Arhaisme* sunt considerate unitățile lexicale care au încetat a mai fi frecvente în limbă, trecând în fondul pasiv al acesteia. Treptat, aceste unități lexicale sunt date uitării de generațiile care vin în loc. La nivel lexico-semantic, identificăm arhaisme lexicale (de exemplu: *crâşmă, crâşmar, dugheană, dughenar, prăvălie, feredeu, heleşteu, simbrie, voroavă* etc.) şi arhaisme semantice (a se vede substantivul *moşie* cu sensul de „pământ strămoşesc; patrie”: *„Spancioc este încă tânăr. În inima lui este iubire de moşie”* C. Negruzzi). Prin urmare, arhaismele sunt cuvinte vechi ieşite din circulație şi înlocuite cu alte cuvinte (vezi: *feredeu – baie, oştean – soldat* sau *ostaş, florar – mai, cireşar – iunie, cuptor – iulie, brumărel – octombrie* etc.) sau cuvinte care au dispărut odată cu dispariția obiectului denumit de acestea (comp.: *opaiț, ițari, îmblăciu, opincă, berneveci* etc.).

BDD-A6689 © 2013 Academia de Ştiințe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-20 20:04:54 UTC)

Tot în clasa arhaismelor includem *istorismele,* întrucât acestea, ca şi arhaismele, nu mai sunt în uzul limbii contemporane, fiind date uitării odată cu trecerea timpului în care erau folosite. Din categoria acestora fac parte unităţile lexicale din perioada veche şi din cea a dominaţiei turceşti asupra ţărilor române: *agă* „ofiţer de ieniceri" şi „prefect de poliţie", *domnitor* „conducător ereditar sau ales de boieri ai ţărilor române", *logofăt* „demnitar superior al curţii domneşti", *jitnicer* „boier responsabil de grânele domneşti", *dărăban* „infanterist", *puşcaş* „artilerist", *haraci* „bir plătit Porţii Otomane", *uric* „bun transmis prin moştenire", *vodă* „conducător ereditar sau ales de boieri", *oier, medelnicer, căminar, adjutant* „(ieşit din uz) plutonier de aviaţie" etc.

Pentru limba română din Basarabia, au devenit istorisme acele unităţi lexicale care ţineau de administraţia de stat şi economică sovietică: *soviet, soviet sătesc, colhoz, colhoznic, sovhoz, comsomolist, activist, pionier, octombrel, comitet executiv* etc.

În poezia lui Grigore Vieru numărul de **arhaisme** este redus, probă concludentă a faptului că opera acestuia este profund ancorată în realitatea cotidiană: *slovă* „literă chirilică; cuvânt", *voievod* „domnitor", *sămaş* „semen", *a adăsta* „a aştepta", *pre* „pe", *lucoare* „lumină", *a pogorî* „a coborî", *norodnic* „popular", *buche* „literă", *norod* „popor", *oştean* „soldat", *viteaz* „erou; curtean", *herb* „stemă", *tabac* „tutun", *aeroplan* „avion", *milostiv* „milos".

2.2. Am atestat, de asemenea, şi câteva **forme verbale, adjectivale şi substantivale arhaice, regionale sau populare**: *s-auză = s-audă, să nu cază = să nu cadă, izvorul cură = curge, griji mai nouă = mai noi, nuroră = noră*.

2.3. În mod tradiţional, unii lingvişti români definesc **neologismele** în calitate de împrumuturi lexicale recente, intrate în limbă începând cu a doua jumătate a secolului al XVIII-lea, inclusiv cuvintele formate în interiorul limbii române prin combinarea a două sau mai multe elemente formative, dintre care cel puţin unul este neologic. Indiscutabil, în cele două secole şi mai bine, în special din momentul afirmării Şcolii Ardelene, ca moment crucial al resurecţiei naţionale şi al modernizării conceptelor şi a limbii române, asimilarea cuvintelor noi s-a produs într-un ritm deosebit de dinamic şi, ca urmare, unităţile lexicale noi au diversificat şi modernizat mijloacele de expresie, „potenţând viguros romanitatea specifică"[8] a limbii române. O altă parte de lingvişti propune o definiţie mai justificată pentru noţiunea de neologism. Astfel, pornind de la ideea că „termenul *neologism* {cuvânt nou} cunoaşte două accepţii: în sens larg, este *neologism* orice cuvânt nou, împrumutat sau creat prin mijloace interne; în sens restrâns, numai cuvântul străin, împrumutat la o dată nu prea îndepărtată, se numeşte *neologism*"[9], se propune de a fi considerate „*neologisme* cuvintele împrumutate în perioada de timp acoperită de conceptul *limbă română contemporană* şi despre care vorbitorii au conştiinţa că sunt cuvinte noi"[10], din care motiv „un cuvânt este neologism atâta timp cât este simţit ca o noutate, iar caracterul neologic al cuvintelor cunoaşte diferite grade, dacă privim lucrurile de pe poziţiile evoluţiei limbii. La stabilirea acestei gradaţii trebuie avut în vedere criteriul timpului şi al frecvenţei. Cu cât un cuvânt se învecheşte şi are circulaţie largă, cu atât se pierde aspectul său de inovaţie"[11].

Cu o semnificaţie similară, în prezent se foloseşte sintagma „cuvânt recent". În majoritatea limbilor, termenul „neologism" se aplică în principiu la toate inovaţiile

BDD-A6689 © 2013 Academia de Ştiinţe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-20 20:04:54 UTC)

din vocabular: vocabule arhaice reluate în epoca modernă, termeni străini şi cuvinte autohtone apărute la o dată recentă. Cu un sens apropiat de cel al termenului „neologism" şi „cuvânt recent", este folosită şi îmbinarea „cuvânt străin". Prin analogie cu situaţia din lingvistica occidentală, în lingvistica română se vorbeşte tot mai frecvent de *lexicul savant* sau *de fondul savant, livresc*, avându-se în vedere cuvintele împrumutate pe cale livrescă din unele limbi străine (latina clasică, greacă, franceză, italiană, germană, engleză, inclusiv din varianta ei americană). Astfel, dezvoltarea permanentă a societăţii, a ştiinţei şi tehnicii impune apariţia în vocabularul oricărei limbi a numeroşi termeni care exprimă noţiunile şi direcţiile acestei dezvoltări. Tocmai aceste unităţi constituie „*fondul savant*, numit astfel pentru că s-a format din cuvintele împrumutate, în marea lor majoritate, pe cale livrescă, odată cu obiectele şi noţiunile denumite"[12].

În concluzie, suntem în drept să susţinem ideea că termenul *neologism* urmează să fie rezervat numai pentru cuvintele împrumutate de curând dintr-o limbă străină, pentru cele formate pe teren românesc cu ajutorul resurselor interne de derivare sau calchiate după modele străine, iar celelalte unităţi lexicale urmează să fie repartizate la straturile lexicale corespunzătoare (vocabularul comun sau esenţial, lexicul ştiinţific şi tehnic, vocabularul regional, profesional etc.). Referitor la limba franceză, s-a demonstrat că „dacă se formează sau intră în franceză cuvântul trebuie să ia caracterele unui cuvânt «francez», fie fizionomia de cuvânt nonsavant, fie fizionomia de cuvânt savant, întrucât lexicul nostru se împarte începând cu ultima perioadă a Evului Mediu în aceste două tipuri"[13]. Se ştie că în română a avut loc un proces similar şi, ca urmare, vorbitorii limbii române fac distincţia dintre cuvintele vechi sau străvechi ale limbii, care se deosebesc mai ales prin aspectul lor fonetic, şi cuvintele intrate în limbă pe cale savantă sau livrescă, care de asemenea au o formă fonetică distinctă în raport cu cele neaoşe. Din aceste considerente suntem de părere că este inoperantă utilizarea termenului *neologism* (cu o semnificaţie atât de extinsă, cunoscută numai în lingvistica română) pentru a numi aceste *unităţi lexicale savante*, iar termenul *neologism* urmând să-l limităm la denumirea cuvintelor intrate recent în limbă fie dintr-o limbă străină, fie cele formate în română, fie cele calchiate după unele modele străine. În ceea ce priveşte îmbinarea „cuvinte străine", aceasta este raţional să fie utilizată în sensul ei direct şi să fie rezervată numai cuvintelor luate din alte limbi cu tot cu ortografia şi ortoepia originară, fără a se fi acomodat la normele fonetice şi morfologice ale limbii române.

Examinând modul de funcţionare a lexicului livresc sau savant din creaţia lui Grigore Vieru, constatăm că acesta face parte din cele mai variate stiluri ale limbii: literar, publicistic, popular, familiar, ştiinţific, tehnic etc. Mai mult, o mare parte din aceste unităţi lexicale numite neologice a pătruns în limbajul comun al vorbitorilor de limbă română. Şi încă un aspect de importanţă deosebită. O parte considerabilă a aşa-ziselor neologisme a intrat în română odată cu primele monumente literare scrise în română, avându-se în vedere cărturari de talia lui Varlaam, Dosoftei, Antim Ivireanu, Dimitrie Cantemir, cronicarii moldoveni şi cei munteni[14].

Evident, **unităţile lexicale livreşti sau savante** au o frecvenţă extrem de redusă în poezia lui Grigore Vieru, constituind un total de 242 de unităţi, şi anume: *abecedar,*

BDD-A6689 © 2013 Academia de Ştiinţe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-20 20:04:54 UTC)

a agita, alfabet, a alia, alianță, a anunța, arbore, a aresta, armonie, aromă, artist, astru, atent, aureolă, autobiografic, balcon, banană, a bandaja, barbar, brazilian, cabrat, caligrafic, calm, carpatic, cascadă, celulă, centură, cert, chipiu, chitanță, circ, clar, cleric, clovn, combină, a compara, a constata, cor, cosmic, cosmos, coşmar, a crea, crimă, criminal, cristal, a (se) crucifica, culoare, cultură, cupă, curaj, dalie, a dansa, demn, a desena, destin, a detesta, a deveni, a devora, dezertor, diamant, difuzor, discurs, a dispărea, doctor, a dresa, a dura, ecou, eliberat, erou, a evada, excepție, a exista, fabrică, fals, festin, festival, flamură, fluviu, a forma, formular, frază, funerar, gazelă, general, geniu, glacial, glob, glorie, glorios, grațios, grav, grilaj, grotă, harpă, hartă, idee, a (se) ilumina, iluzie, imens, a imita, imperiu, indiferent, infinit, interior, internaționalist, a inventa, invers, istorie, jonglor, lamă, latin, latinitate, laur, liană, liber, libertate, lichid, liră, litanie, literă, lotus, lucid, a marca, martir, matern, matinal, medalie, metaforă, metal, metalic, militar, minut, mioritic, mirt, mister, mit, mizerie, modă, a modela, modernist, monedă, motor, muzică, natură, național, neant, nectar, nord, nordic, ocean, omonim, onor, oră, orb, orchestră, orfan, origine, paradis, patrie, patrulă, patruped, a pava, penel, perfect, a picta, plagă, planetar, planetă, popular, populație, plus, poem, poet, poetic, popor, postură, problemă, a profana, profesiune, profet, proiect, promisiune, proverb, providență, a pudra, punct, radio, a refuza, a remodela, a respecta, a respira, respirație, a reuşi, revistă, rubin, sacrificat, a salva, secret, secundă, sidefat, simfonie, simplu, sinistru, soldat, somnambul, spațiu, a spera, speranță, spion, splendoare, stampă, stemă, stimă, sudic, superb, a suporta, şasla, şef, şervet, templu, a termina, timp, transplantare, a traversa, tricolor, troleibuz, trompetă, umanizare, uniform, univers, universal, urban, uzină, vagon, verb, vers, victorie, victorios, a vizita, viziune, vot.

2.4. În fine, este cazul să constatăm că poezia lui Grigore Vieru se impune şi prin prezența, fie şi limitată din punct de vedere cantitativ, a unor a) **variante populare sau regionale** – *aci, acuma, aista, alăturea, asemenea, atunce, bejenie, a cerca, gadină*, *mumă, naintea, preget, ram, rărunchi, robaci, sălbatec*; b) **regionalisme** – *blid, fragă, harbuz, hultan, lampac, mărite (Arghezi), măşcat, omăt, pelincă, pită, ţărnă*; c) **semantisme regionale** – *ce n-a dovedit nici tata = n-a reuşit, n-a apucat*, *n-a izbutit nici tata*; d) **substantive adjectivizate, unele folosite la gradul comparativ** – *mire bărbat*, *vinul e mai vin*, *prânzul e mai prânz*; e) **verbe la infinitiv fără *a***, după modelul graiului muntenesc – *Nu ştiu scoate coşul gol*; sau *nu ai vreme Zidi o nouă casă*; *noi nu ştim trăda*; f) **forme verbale regionale** – *să lucre*, *asfinte soarele*; g) **formații poetice** – *nea*; h) **formații ocazionale** – *nestrăin*.

3. Dacă vine vorba de funcția stilistică a procedeelor semantice în poezia lui Grigore Vieru, constatăm că cel mai frecvent este utilizată în acest scop **antonimia**, fiind edificatoare în această ordine de idei următoarele exemple: *curajul de a trăi – curajul de a muri*, *a încuia – a descuia*, *a înhăma – a deshăma*, *În noaptea cea rece*, *În ziua mai caldă, legat la bine şi la rău*, *Mai bine ar vorbi În lume florile Iar omul ar tăcea!*, *mare – mic*, *a petrece – a întâlni*, *a pleca – a veni*, *scurt – lung*, *Soarele nu poate fi Silit să răsară! Soarele nu poate fi Silit să apună!*, *steaua coboară – valul tot suie*, *suflet scăzut – idee înaltă*, *suie frunză, urcă ram*, *viață – moarte*.

BDD-A6689 © 2013 Academia de Ştiințe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-20 20:04:54 UTC)

4. O calitate distinctă a poeziei lui Grigore Vieru este oralitatea ei, fapt ce-i atribuie o muzicalitate remarcabilă şi o posibilitate de memorare inegalabilă. În această ordine de idei este concludentă utilizarea luxuriantă a **diminutivelor** şi, foarte rar, **a augmentativelor** – *albinuță, aripioară, bisericuță, bucățea, bucățică, căluț, cămăşuță, cărăruie, căscioară, căsuță, clopoțel, cruciuliță, cumincior, frățior, fuguța, ghiocel, grăuraş, greieraş, iepuraş, lăbuță, măicuță, măsuță, mânuță, mititel, ouşor, păsărică, pernuță, picioruț, plăpumioară, ploiță, prăguț, rămurică, săbioară, săniuță, scăunel, soldățel, soldățoi, subțirel, tăticu, văcuță, vrăbiuță*, **a interjecțiilor şi onomatopeelor** – *Tu mă iartă, **o**, mă iartă*, *Casa mea de humă, tu*; *Dar prin alte case, **iată**, Eu lumina o presor*; *Ți-am luat-o şi pe mama Şi-ați rămas acuma, **ia**, **Vai**, nici tu în rând cu lumea Şi nici orăşancă ea*; *Speria-veți bezna: „**Hau!**”*; ***Oh**, şi crede-aşa într-Însul…*; ***Au**, **ai**, Umbra păsării-n amiază Palma mamei bandajează!*; ***Oh**, mamele noastre, Mamele!*; ***Huideo**, potaie!*

5. Aşadar, fără a lua în calcul instrumentele gramaticale (prepoziţiile, conjuncţiile şi verbele auxiliare) şi pronumele, în poezia lui Grigore Vieru am atestat 1 994 de cuvinte de uz general, dintre care 981 de substantive, 543 de verbe, 455 de adjective şi 105 adverbe. În acelaşi timp, poezia lui cuprinde 242 de cuvinte livreşti, care în majoritatea lor absolută au pătruns în lexicul uzual, 44 de formaţii diminutivale şi augmentative, 28 de unităţi populare sau regionale şi 16 arhaisme. Făcând abstracţie de vocabularul popular, regional şi arhaic, constatăm că vocabularul uzual al poeziei lui Grigore Vieru este constituit din 2 280 de unităţi lexicale. Chiar dacă nu sunt luate în calcul aici prepoziţiile, conjuncţiile, verbele auxiliare şi pronumele, cantitatea de cuvinte din poezia lui Grigore Vieru este aproape egală cu volumul de unităţi lexicale din fondul uzual al limbii franceze, determinat de G. Matoré, – 2 581 de cuvinte uzuale[15] şi cu volumul de cuvinte identificat de Maria Iliescu – 3 040 de cuvinte din fondul lexical fundamental, dintre care 1 760 de substantive, 447 de adjective, 631 de verbe, 114 adverbe, 38 de pronume, 29 de prepoziţii şi 21 de conjuncţii[16]. Situaţia lexicului uzual din poezia lui Grigore Vieru vine să confirme concluziile lui I. Iordan şi Vl. Robu, care au constatat că, pentru necesităţile curente de comunicare, un vorbitor obişnuit are nevoie de circa 3-4 000 de cuvinte, ceea ce reprezintă doar 12,5 – 16% dintr-un inventar de 50 000 de unităţi lexicale înregistrate în dicţionarele curente, iar din cele 3-4 000 de cuvinte, 1 000 de unităţi sunt cele mai frecvente şi reprezintă 85% din numărul de cuvinte ale unui text dat[17].

5.0. În urma examinării stratificării funcţionale a lexicului din poezia lui Grigore Vieru, am ajuns la concluzia că vocabularul acesteia nu se impune prin abundenţă cantitativă, corespunzând din acest punct de vedere unui vorbitor de română cu un nivel mediu de cultură generală. Mai mult, poezia lui Grigore Vieru nu abundă nici în metafore, nici în figuri de stil deosebite şi nici în construcţii gramaticale rare. Acestea fiind constatate, apare în mod firesc următoarea întrebare: în ce constă farmecul, poeticitatea, plasticitatea, inefabilul operei lui poetice? Rămâne să admitem că vocabularul uzual al limbii române dispune de un potenţial poetic inepuizabil, nevalorificat până acum, capabil să exprime tot spectrul de trăiri proprii omului modern prin noutatea, originalitatea şi ineditul combinării, împerecherii şi conjugării elementelor lexicale.

BDD-A6689 © 2013 Academia de Ştiinţe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-20 20:04:54 UTC)

5.1. Se ştie că unităţile din fondul lexical fundamental sunt în totalitatea lor cuvinte polisemantice şi dispun de o structură semantică deosebit de ramificată, fiind în acelaşi timp încărcate de sarcini poetice interminabile şi de idei infinite, susceptibile să exprime tot spectrul de probleme materiale şi spirituale din trecut, prezent şi viitor. Mai mult, cuvântul inclus în limbajul poeziei încetează a fi o simplă unitate denominativă şi, obţinând anumite valenţe poetice, capătă statutul de element poetic. Astfel, în opinia lui Lucian Blaga „cuvintele, prin sonoritatea, ritmul, muzicalitatea, prin poziţia lor în frază etc. dobândesc în limbajul poetic virtuţi şi funcţii, pe care nu le au ca simple expresii cotidiene" şi, în consecinţă, „în limbajul poetic cuvintele nu sunt numai expresii, ci sunt corpuri, substanţe, care solicită atenţia", din care cauză „stările sufleteşti exprimate în poezie câştigă, datorită acestor virtuţi actualizate ale cuvintelor, potenţa unui mister revelat în chip definitiv"[18]. Pornind de la ideea că toate cuvintele limbajului poetic devin „revelatorii prin însăşi substanţa lor sonoră şi prin structura lor sensibilă, prin articularea şi ritmul lor", fără a exprima „numai ceva prin conţinutul lor conceptual, ci devin revelatorii prin însăşi materia, configuraţia şi structura lor materială", Lucian Blaga ajunge la concluzia că „limba poetică nu întrebuinţează cuvintele numai pentru darul lor expresiv-conceptual, ci si pentru unele virtuţi latente ale lor, pe care tocmai poetul ştie să le actualizeze"[19]. Aceasta fiind situaţia cuvântului inclus în limbajul poetic, putem explica gradul înalt de poeticitate al poeziei lui Grigore Vieru, care nu se datorează selectării unui lexic cu valenţe poetice deosebite şi nici utilizării unor figuri de stil căutate şi metafore revelatorii, ci se obţine din cuvinte obişnuite, uzuale, încărcate cu virtuţi ce „ţin de substanţa sonoră şi ritmică ca atare" şi, ca urmare, „cuvântul «poetic» este în materialitatea sa desigur altceva decât o stare emotivă sau un gând", prezentând „în materialitatea sa şi ceva analogic stării emotive sau gândului". Tocmai din aceste considerente „limbajul poetic este prin urmare prin latura sa materială, ritmică şi sonoră ca atare, ceva «metaforic»"[20]. De altfel, regretatul critic literar Mihail Dolgan a descifrat esenţa limbajului poetic, definind poezia în calitate de metaforă[21]. Cu alte cuvinte, limbajul poetic ca stare sau trăire intimă, ca mister specific uman este prin esenţa sa o metaforă, „chiar şi atunci când nu utilizează metafore propriu-zise"[22].

5.2. Aşadar, limbajul poetic se diferenţiază substanţial de limbajul prozei cotidiene tocmai prin faptul că „în calitate de lume sonoră şi ritmică, devine icoana miraculoasă a unor stări sau lucruri, exprimate de altă parte şi conceptual" prin acest limbaj, din care motiv limbajul poetic are un pronunţat caracter sugestiv, adică nu este doar expresiv, ci şi revelatoriu, din care cauză limbajul poetic poate fi învestit „cu epitetul «metaforicului»", indiferent că utilizează sau nu metafore propriu-zise[23].

Întru susţinerea celor afirmate anterior cu privire la esenţa limbajului poetic, sunt edificatoare poemele celui care se autodefinea „poet cu lira-n lacrimi", *Făptura mamei* şi *Nu am, moarte, cu tine nimic*…, care sunt profund metaforice prin subtextul lor emotiv, expresiv, sonor, ritmic şi conceptual, fără ca autorul să facă uz de metafore propriu-zise: *Uşoară, maică, uşoară, / C-ai putea să mergi călcând/ Pe semiţele ce zboară/ Între ceruri şi pământ.// În priviri c-un fel de teamă,/ Fericită totuşi eşti –/ Iarba ştie cum te cheamă,/ Steaua ştie ce gândeşti* şi *Nu am, moarte, cu tine nimic,/ Eu nici măcar nu te urăsc/ Cum te blestemă unii, vreau să zic,/ La fel cum lumina pârăsc.// Dar ce-ai face tu şi cum ai trăi/*

BDD-A6689 © 2013 Academia de Ştiinţe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-20 20:04:54 UTC)

De-ai avea mamă şi-ar muri,/ Ce-ai face tu şi cum ar fi/ De-ai avea copii şi-ar muri?!// Nu am, moarte, cu tine nimic,/ Eu nici măcar nu te urăsc./ Vei fi mare tu, eu voi fi mic,/ Dar numai din propria-mi viaţă trăiesc.// Nu frică, nu teamă –/ Milă de tine mi-i,/ Că n-ai avut niciodată mamă,/ Că n-ai avut niciodată copii.

Poemul *Pădure, verde pădure* de asemenea constituie, prin esenţa sa intimă, o metaforă vastă, fără ca metafora lexicală să fie prezentă: *Draga i-a fugit cu altul./ S-a ascuns în codru. Uuu!/ El a smuls pădurea toată,/ Însă n-a găsit-o, nu.// Semănă pădurea toată,/ Din grâu azime-a gătit/ Şi-o corabie-şi cioplise/ Din stejarul prăvălit.// Şi-o corabie-şi cioplise/ Şi-n amurgul greu, de stânci,/ A plecat pe mări, s-o uite,/ Clătinat de ape-adânci.// A plecat pe mări, s-o uite,/ Dar sub lună, dar sub stea,/ Răsărea la loc pădurea,/ Iar corabia-nfrunzea.*

5.3. Analizând poezia lui Grigore Vieru, criticul literar Mihai Cimpoi explică autenticitatea liricii acestuia prin exploatarea arhetipurilor[24] poetice populare, de tipul *mamă, izvor, patrie, iubită, femeie, Ţară, Prut, Carpaţi, Mihai Eminescu* etc., etc. În pofida faptului că Lucian Blaga consideră arhetipurile ca fiind mai curând de natură biologică, decât umană[25], totuşi cei mai mulţi filosofi ai culturii recunosc existenţa arhetipurilor în artă, inclusiv în poezie. Astfel, în viaţa sufletească a omului arhetipurile se manifestă ca reprezentări însoţite de un puternic halo afectiv şi treptat arhetipurile pot obţine o relativă independenţă şi să înceapă a lucra pe cont propriu, şi ca urmare a acestui fapt atestăm existenţa unor arhetipuri cu statut de *nuclee,* în jurul cărora prind fiinţă şi se încheagă reveriile, fanteziile, visurile[26], arhetipurile nefiind decât nişte constructe, „fantasme" imaginare, care joacă rolul unor centre de cristalizare a vieţii sufleteşti, al unor icoane plastice sau reprezentări concentrate. Cu alte cuvinte, acestea constituie „un fel de *memorie ereditară,* prin intermediul căreia «chipurile», «arhetipurile» s-ar transmite din generaţie în generaţie"[27]. Este cunoscut faptul că în conştiinţa mai multor bărbaţi este prezentă imaginea „arhetipică" a femeii, iar în viaţa psihică a femeii – imaginea „arhetipică" a bărbatului. Mai mult, în folclorul românesc sunt prezente următoarele arhetipuri: *vrăjitorul, eroul, tata, mama, şarpele, phalusul* etc., etc.

Cele mai reprezentative arhetipuri din poezia lui Grigore Vieru sunt: *aburul, aerul, albina, amurgul, apa, apusul, arborele, aripă, băiatul, bărbatul, bătrânul, bătrâneţea, bunicii, bobul, bradul, busuiocul, calul, casa părintească, căprioara, căsuţa de la ţară, câinele, cerul, cetina, cicoarea, ciocârlia, copilul, copilăria, codrul, cuptorul şi curtea casei, curcubeul, destinul, Domnul, fata, fecioara, feciorul, femeia, fereastra, fiul, floarea, focul, fratele, frăţia, frunza, gospodarul, grădina, izvorul, întunericul, jăraticul din vatră, lăicerul, leagănul, leul, luceafărul, lumânarea, lumina, luna, lunca, lupul, mama, marea, mielul, mirele şi mireasa, moşii, moşia, muntele, naşterea, neamul, nepoţii, nunta, pământul, părinţii, ploaia, poiana, poarta, pragul, prietenii, privighetoarea, pruncii, răcoarea, râul, roua, rudele, sămânţa, scânteia, seceta, soarele, soarta, sora, soţia, spicul, stânca, steaua, stejarul, străbunii, strămoşii, tata, teiul, vatra strămoşească, văduvele, vipera, vulturul* etc., etc., toate aceste imagini arhetipale având o aureolă poetică specifică, conservată în subconştientul nostru plin de zbuciumul istoriei, de vicisitudinile sorţii şi de adver-

BDD-A6689 © 2013 Academia de Ştiinţe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-20 20:04:54 UTC)

sitatea circumstanțelor existențiale. Tocmai acest potențial arhetipal, poate chiar mitic, atribuie lexicului uzual românesc un grad sporit de poeticitate, limba română devenind în felul acesta o limbă eminamente poetică.

5.4. Poezia lui Grigore Vieru poate fi definită drept o suprametaforă sau drept o metaforă suprasegmentală, deşi ea conține şi o cantitate importantă de metafore lexicale. În linii mari, distingem trei tipuri structural-semantice de metafore: 1) metafore-comparații (*bujor de fată* „fată ca un bujor"), 2) metafore-substitute (*creastă* „prelungire cărnoasă, de culoare roşie de pe capul unor păsări" şi *creastă* „parte superioară a unui obiect înalt") şi 3) metafore-caracterizări (*porc* „animal domestic, de talie medie" şi *porc* „om mârşav, infam, lipsit de bună cuviință"). Din punct de vedere structural-semantic toate tipurile date de metaforă pot fi reduse la două: 1) metafore care se caracterizează prin actualizarea simultană a ambilor termini – şi a celui direct şi a celui figurat; 2) metafore care se caracterizează numai prin actualizarea termenului figurat, în prima clasă Lucian Blaga incluzând metaforele plasticizante, iar în cea de-a doua – metaforele revelatorii[28]. În poezia lui Grigore Vieru am atestat ambele tipuri de metaforă: *cicoarea ochilor*; *Izvoare – / Săbii sub floare!* şi *Râde cerul albăstrui,/ Curcubeul – gura lui!*

6. La finele notelor noastre marginale asupra lexicului poeziei lui Grigore Vieru, suntem în drept să formulăm următoarele concluzii:

– poezia lui Grigore Vieru conține, în linii generale, unități de vocabular aparținând fondului lexical fundamental sau uzual, iar celelalte straturi funcționale ale lexicului (popular, familiar, regional, ştiințific etc.) fiind insignifiante, cu excepția unor elemente din lexicul livresc care au pătruns în fondul uzual;

– deşi din punct de vedere cantitativ lexicul poeziei lui Grigore Vieru nu depăşeşte cantitatea medie de cuvinte de care dispune un vorbitor de română cu un nivel mediu de cultură, vocabularul poetului este suficient pentru a exprima cele mai intime sentimente şi mai sublime trăiri umane;

– devenind elemente ale limbajului poetic, unitățile lexicale obțin valență şi potențial expresiv, sonor, ritmic şi conceptual suplimentar, de care nu dispun cuvintele din dicționare;

– valoarea expresivă a poeziei nu constă eminamente din abundența de metafore şi de figuri de stil, ci, mai curând, îşi are originea în prezența limbajului poetic, în care unitățile lexicale, în paralel cu forma şi conținutul lor curent, dispun de poeticitate, determinată de sonoritatea, ritmicitatea şi expresivitatea lor specială;

– ca urmare a acestui fapt, poezia lui Grigore Vieru este considerată ca fiind de o imensă şi autentică valoare artistică nu atât din cauza abundenței de metafore şi figuri de stil, cât din motivul includerii cuvintelor uzuale în limbajul poetic;

– creația poetică a lui Grigore Vieru nu se reduce la utilizarea metaforelor lexicale, întrucât chiar limbajul poetic al poeziei lui este o metaforă superioară, de natură suprasegmentală;

– poeticitatea lexicului uzual al limbii române se datorează, în cea mai mare parte, imaginii arhetipale de care dispune aproape orice cuvânt românesc;

– lexicul limbii române dispune de un potențial poetic şi expresiv inepuizabil, aşa încât limba română poate fi definită drept un limbaj prin excelență poetic.

BDD-A6689 © 2013 Academia de Ştiințe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-20 20:04:54 UTC)

Note bibliografice

[1] Enumerăm în continuare unele exegeze mai valoroase: Mihail Dolgan, *Creaţia lui Grigore Vieru în şcoală*. Chişinău: Editura Lumina, 1984; Mihai Cimpoi, *Grigore Vieru, poetul arhetipurilor*. Iaşi: Princeps Edit, 2009; Stelian Gruia, *Poet pe Golgota Basarabiei*. Bucureşti: Editura Eminescu, 1995; Fănuş Băileşteanu, *Grigore Vieru, omul şi poetul*. Bucureşti: Editura Iriana, 1995; Nelly Samoil, *Structuri metaforice în lirica lui Grigore Vieru*. Chişinău, 2003; Theodor Codreanu, *Duminica Mare a lui Grigore Vieru*. Chişinău: Litera Internaţional, 2004; *Grigore Vieru, poetul*. Colecţia Academica. Chişinău: Editura Ştiinţa, 2010.

[2] Grigore Vieru, *Taina care mă apără. Opera poetică*. Ediţie critică. Ediţie realizată de Grigore Vieru şi Daniel Corbu. Itinerar biografic şi bibliografic de Daniel Corbu. Prefaţă de Mihai Cimpoi. Postfaţă de Theodor Codreanu. Iaşi: Princeps Edit, 2008, 684 p.

[3] Tot acolo, p. 5.

[4] Tot acolo, p. 5.

[5] Tot acolo, p. 6.

[6] Iorgu Iordan, Vladimir Robu, *Limba română contemporană*. Bucureşti: Editura Didactică şi Pedagogică, 1978, p.277.

[7]Analiza lexicului creaţiei lui Grigore Vieru se limitează la poezia acestuia şi s-a realizat după: Grigore Vieru, *Taina care mă apără. Opera poetică*. Ediţie critică. Ediţie realizată de Grigore Vieru şi Daniel Corbu. Itinerar biografic şi bibliografic de Daniel Corbu. Prefaţă de Mihai Cimpoi. Postfaţă de Theodor Codreanu. Iaşi: Princeps Edit, 2008, p. 29-367.

[8] Florin Marcu, *Prefaţă*, în *Marele dicţionar de neologisme*. Bucureşti: Editura Saeculum I.O., 2000.

[9] Iorgu Iordan, Vladimir Robu, *Op. cit*., p. 310.

[10] Ibidem, p. 310.

[11] Ibidem, p. 310.

[12] Ivan Evseev I., Vasile Şerban, *Vocabularul românesc contemporan*. Timişoara: Editura Facla, 1978, p. I26.

[13] R.-L. Wagner, *Les vocabulaires français. I. Dèfinitions – Les dictionaires*. Paris: Didier, 1967, p. 31.

[14] Sextil Puşcariu, *Études de linguistique roumaine*. Cluj-Bucureşti, 1937, p. 376-377.

[15] Georges Matoré, *Histoire des dictionnares français*. Paris: Librairie Larousse, 1968, p. 225.

[16] A se vedea: Ivan Evseev I., Vasile Şerban, *Op. cit*., p. 127-128.

[17] Iorgu Iordan, Vladimir Robu, *Op. cit*., p. 279.

[18] Lucian Blaga, *Geneza metaforei şi sensul culturii*. Bucureşti: Editura pentru literatură universală, 1969, p. 314.

[19] Ibidem, p. 314.

BDD-A6689 © 2013 Academia de Ştiinţe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-20 20:04:54 UTC)

[20] Ibidem, p. 314.

[21] Mihail Dolgan, *Metafora este Poezia însăşi: (Investigaţii ale imaginarului şi poeticii figurative)*. Chişinău, 2009.

[22] Lucian Blaga, *Op.cit.,* p. 314-315.

[23] Ibidem, p. 315.

[24] Mihail Cimpoi, *Op. cit*.

[25] Lucian Blaga, *Aspecte antropologice*. Ediție îngrijită şi prefață de Ion Maxim. Postfață de Al. Tănase. Cluj: Editura Facla, 1976, p. 176.

[26] Ibidem, p. 171.

[27] Ibidem, p. 168.

[28] Lucian Blaga, *Geneza metaforei şi sensul culturii*. Bucureşti: Editura pentru literatură universală, 1969, p. 277.

Institutul de Filologie
(Chişinău)

BDD-A6689 © 2013 Academia de Ştiinţe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-20 20:04:54 UTC)